

YENİ TÜRK ŞİİRİNDE AKREP

Asuman GÜRMAN ŞAHİN¹

ÖZ

Doğanın en tehlikeli ve ürkütücü hayvanlarından akrep, bir motif veya sembol olarak antikçağlardan günümüze kadar pek çok yerde kullanılmıştır. Mitolojilerde, destanlarda, masallarda, kutsal metinlerde, kabartmalarda, astrolojide, kozmolojide, halk inanış ve pratiklerinde görülen akrep, şiirde de kullanılan bir sembol olmuştur. Türk şiir geleneği içerisinde çeşitli anlamlar taşıyan akrep sembolü, Yeni Türk şiirinde de zengin çağrışım çeşitliliği ile işlenmeye devam etmiştir. Akrep sembolünün Yeni Türk şiirinde hangi yönleriyle yer aldığını tespit etmek bu çalışmanın amacını oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yeni Türk şiiri, akrep, sembol, edebiyat.

SCORPION IN NEW TURKISH POETRY

ABSTRACT

One of the most dangerous and eerie animals of the nature, scorpion has long been used as a motif or symbol from antiquity to present. As an element frequently encountered in mythology, epics, tales, religious texts, reliefs, astrology, cosmology, people's beliefs and practices, the scorpion has also become a poetic symbol. The scorpion symbol as a polysemantic signifier in Turkish poetry tradition, has also continued to be associated with a wide range of ideas in New Turkish poetry. The purpose of this study is to identify the semantic world in which the scorpion symbol appears in the context of New Turkish Poetry.

Keywords: New Turkish poetry, scorpion, symbol, literature.

I. Giriş

Latince *scorpio*, Farsça *kejdüm*, Arapça 'akrab (Tietze 2002: 129) olarak karşılık bulan akrep, kıskaçları, siyah, mavi, kırmızı ve sarı renkteki gövdesi, sert kitini, yediye kadar çıkan boğumlarının ucundaki incecik iğnesiyle yeryüzünün en yaşlı ve tehlikeli canlılarından. Küçük bedeninde bir insanı öldürebilecek kadar zehir taşır. Ölümcül zehri, korkutucu görüntüsü, keskin kıskaçları ve sivri iğneli kuyruğuyla mitolojilere, efsanelere, destanlara, masallara, halk hikâyelerine konu olmuştur. Halk inanışlarına ve şaman pratiklerine göre çeşitli anlamlar yüklenmiş, motif ve ikonografik

---

¹ Dr., asumangurman@hotmail.com.

figürlerde de yer almıştır. Kozmolojide, astronomide, kutsal metinlerde, hadislerde de kendinden söz ettirmiştir.

Yeni Türk şiirinde akrep sembolünün kullanımından söz etmeden evvel antikçağlardan günümüze akrebe dair tespitlere kısaca değinilmesi, konunun bütünlüğü açısından önem taşımaktadır. Akreple Yunan mitolojisinde Kronos saltanatının sonu anlatılırken kuyruklu dişi canavar Kampe (Graves 2010: 45) ya da Artemis'in aşklarından biri olan avcı Orion'un Apollon tarafından öcü alınırken karşılaşılmaktadır. Bu efsaneye göre Zeus'un iffetli kızı Artemis, Orion adında avcıya âşık olur ve evlenmek ister. Fakat Apollon, kız kardeşinin Orion adındaki dev cüsseli mahlûkla evlenmesini uygun bulmaz. Kız kardeşini vazgeçirmek için hayli uğraşır. Fakat sonuç alamayınca Orion'u ortadan kaldırmaya çalışır (Can 2017: 90). Akrebin ortaya çıktığı öldürme kısmı ile ilgili çeşitli varyasyonlar bulunmaktadır. Bazı efsanelere göre Artemis yerden bir akrep çıkartır ve akrep Orion'u sokar. Orion ile akrep bir takımyıldızına dönüşür (Estin ve Laporte 2002: 197). Diğer bir efsaneye göre ise yeryüzünde var olan, her hayvanı öldürmesiyle övünmesi üzerine kızan Gaia, (toprak/yeryüzü) devasa bir akrep yollar ve akrep Orion'u öldürür. Zeus'un da rızasıyla Orion ve akrep yıldızların arasına yerleştirilir. Bu akrep de Akrep Burcu'dur (Hansen 2017: 349). Her takımyıldızının bir mitolojik efsaneye ilişkilendirildiği düşünülecek olursa Arapların 'Elcebbar', İranlıların 'Nemrut' dediği elinde sopası, belinde kemeri bulunan ve savaşçı gibi giyinmiş bir şekilde (Can 2017: 90) görünen yıldız burcunun efsanesi de Orion'un öcü hadisesiyle vücut bulmuştur. Türk kozmolojisinde ise 'Akrebın Kalbi' adı verilen Anteres akrep takımyıldızını simgelemektedir (Bilgili 2015). Mısır sembolizminde ise Isis'le Selk'in görev ve kutsallığının; Mezopotamya mitolojisinde ise içerdiği zehir sebebiyle sihirli gücün ve koruyuculuğun sembolü olan akrep, ayrıca aşk ve kadınlık tanrıçası İştâr'ın da sembolüdür (Tiken 2008: 160).

Doğu ve Batı kültüründe de korkutucu görüntüsü, tehlikeyi çağrıştırmasıyla karşılaşılan mitlerdendir. Örneğin Yunan mitolojisinden İran mitolojisine geçmiş farklı hayvan özelliklerini bir arada taşıyan hibrit canavarlardan biri 'Manticare'; İran mitolojisinde Sfenks benzeri bir yaratıktır. Bir aslan vücuduna ve adam suratına sahiptir, kuyruğu ise akrep kuyruğudur ve yarasa kanatları vardır (Tanpolat 2016: 71). 'Aqrabuamelu' yani Akrep Adamlar, Akad, Asur ve Babil dönemlerinin ortak mitolojik kahramanlarının başında gelmektedir. Gılgamış Destanı'ndaki Akrep Adamlar'ın başında boynuzlu bir miğfer bulunmaktadır (Tanpolat 2016: 84).

Mitolojilerde öldürücü zehri, kısıkaçları ve ürkütücü görüntüsüyle koruyuculuk özelliği gösteren akrep, destanlarda da kendinden söz ettirmiştir. Örneğin Kırgızların Er Eşim Destanı'nda Acaan adlı komutan sert ve acımasız tavrıyla akrebe, Kozuke ve Bayan Destanları'nda ise insanın dilinden çıkan bazı sözler akrebin iğnesinin verdiği acıya benzetilmektedir. Sarıbay, karısı Şekerkan'a yaşlandığı için koyunlara bakamadığını, Kozuke'yi evlat edineceğini, bundan sonra koyunlara onun bakacağını söyler. Ancak karısı Kozuke'nin koyunları çalacağını ileri sürer (Kırca Erdem 2015: 243-244). Onun bu sözleri Kozuke'nin karısı Bayan'ın canını acıttığından akrep sokmasına benzetilir.

Akrep, astrolojide ise Mıntakatü'l-bürucun sekizinci burcu için kullanılan bir tabirdir. Bütün suret-i kevkebiyeler meyanında ismine en uygun olanıdır. Çünkü işbu yıldız grubu tamamıyla bir akrep şekli resmetmektedir. Hem Doğulu, hem de Batılı astrologlar bu burç hakkında pek de olumlu açıklamalarda bulunmazlar (Köse 2009: 389).

Yunan mitolojisinden Sümer, Babil, Akad mitlerine oradan kutsal metinlere kadar kendine yer bulan akrep, *İncil*'de, *Tevrat*'ta, *Zebur*'da da geçer. *Tevrat*'ta zehirli olması sebebiyle koruyuculuk vasfı vardır. Ancak insana zarar vermesinden ötürü Hz. Muhammed (s.a.v.) zararlı bir hayvan olan akrebin öldürülmesine izin vermiştir (Akdemir 2008: 198).

Halk inanış ve pratiklerinde de karşılaşılan akrebe onun korkutucu görüntüsünden faydalanılarak, bulunduğu yeri koruma misyonu yüklenmiştir. Örneğin şamanın yılan, akrep vb. yabanî, zararlı hayvan şekilleri çizerek, onları kaçıracağına inanılmaktadır. Tıpkı Türkmen köylerinde dokunan halı, kilim üzerindeki akrep, yılan, kırkayak gibi hayvan resimleri ile zararlı olan hayvanları kaçıracağına inanıldığı gibi (Mollaibrahimoğlu 2008: 137). Halılarda, şaman kıyafetlerinde, çeşitli kabartmalarda, ikonografide karşılaşılan akrep motifi ile korkulardan ve daha birçok kötülüklerden korunulduğu düşüncesi hâkimdir. Özellikle arkeolojik çalışmalarda bulunan kazının üzerinde akrep kabartması varsa, arkeologlar kazının olası tehlikelerine karşı daha dikkatle incelenmesi gerektiğini bilmekte ve yorumlamaktadır.

"Akrepten daha tehlikeli düşman", "akrepten daha cahil", "akrep gibi" gibi deyim ve atasözleri arasına yerleşen akrep, en eski mitolojik metinlerden destanlara, masallardan halk hikâyelerine, sözlü edebiyat geleneklerinden halk ağzında kullanılan deyimlere, halk inanış ve pratiklerinden kutsal metinlere kadar çok geniş bir

yelpazede çoğunlukla korkutucu, ürkütücü, öldürücü özellikleriyle var olmuştur. Bu güçlü sembol çeşitli benzetmeler, çağrışımlar ve anlam açılımları ile şiirde de büyük ölçüde kullanılmıştır. Örneğin Klâsik Türk şiirinde akrep, hayvan olarak birinci anlamında, sevgilinin kâkülü, zülfü, kesret; burç; ay tutulması; ağıyar gibi çağrışımlarla şiirlerde yerini almıştır (Gören 2010: 514). Yeni Türk şiirinde ise sembole yeni ve farklı çağrışımlar yüklenmiştir.

II. Yeni Türk Şiirinde Akrep

Yaradılışı gereği tehlikeli olan akrep, Yeni Türk şiirinde şairlere ilham kaynağı olmuş; zengin çağrışımı sonucunda şiddetli imgelere kaynaklık etmiştir. İnsanların, mekânların veyahut nesnelere kötü, tehlikeli, sinsî vb. gibi olumsuz özelliklerine işaret eden akrep sembolü, hayvanın yaşamı ve özelliklerinin şairlerin ruhundaki izdüşümleri ile, yer aldığı mekânı nitelendirmesiyle, bunların yanında mitolojik bir arketip, tasavvufî veya astrolojik bir unsur olarak ve saatin kadranındaki çağrışımıyla şiirlerde kendine yer edinmiştir.

Akrebin habitat içindeki yaşayışı, bazı şairlerin dikkatini çekmiştir. Akrepler sıcak iklimlerde yaşayan; ancak çok fazla güneşe maruz kaldıklarında ölüm riskiyle karşı karşıya kaldıklarından kaya dibi, taş altı, oyuk vb. yerlerde gizlenen canlılardır. Hayatta kalabilmek ve soylarını devam ettirebilmek için geceleri dışarı çıkarlar. Hatta gece serinliğini tercih etmeleri bazı bölgelerimizde ‘*akrep yeli*’ tabirini ortaya çıkarmıştır. Geceli olmalarına rağmen net bir şekilde göremezler. Duyu tarafları burada çok işe yarar. Avını tespit eden akrepler pens şeklindeki zehirli kollarıyla yakalar ve ezer. Bu arada başının üzerine doğru kaldırır, kuyruğundaki zehirli iğnesiyle sokarak öldürür, sonra parçalayarak vücut sıvıları kuruyuncaya kadar emer. Akrepler açlığa, susuzluğa ve soğuğa son derece dayanıklıdır (Ertan 1989: 138-139).

Şinasi Gündoğdu’nun kitabına da aynı ismi verdiği “Akrep” adlı şiirinde, doğanın bu tehlikeli hayvanı ile bizzat karşılaşmaktadır. Sıcak bir yaz gecesinde dişi akrebin erkek akreple münasebeti anlatılmaktadır. Şair bu çiftleşmeyi adım adım okuyucusunun gözünde adeta canlandırır. Akreplerin buluştukları an elbette ki sıcaktır. Bu sıcak havanın gecesinde, ateş ve arzu sarmalında birbirleriyle hemhal olurlar. Şairin bu andaki mekân anlatımı da son derece dikkat çekicidir. Akrebin gerçek yaşamındaki tercih ettiği yerlerin kullanılması şiirdeki arzulu vakitlerin anlatımını kuvvetlendirmiştir:

*Çatlatıyor toprağı bir sıtma harareti,
İçin için yanyor güneşin çıplak eti
Kahpeler bağı gibi kızgın viranelikte*

*Erkek akrep sıcağı gerinerek emiyor;
Başka hiçbir hayale ram olmak istemiyor
Karşıdan sevgilisi gülerken bir delikte*

*Arzular kudurunca uzaktan uzağa
Sokuldular dibine çürümüş ağaçların;
Sinsi, çarpık kalpleri aktı dudaktan dudağa*

Yaşanan ateşli buluşma yine akrebin doğasından gelen çarpıcı özelliğıyle son bulmaktadır. Akrebin tehlikesi sadece farklı canlılara ya da insana yönelik değildir. Akrep, ismiyle müsemma Karadullar gibi çiftleştikten sonra erkeğini öldürür. Şinasi Gündoğdu, akrebin ruhundaki şehvetin dehşete dönüşünü şu şekilde mısralara döker:

*Gönül seherlerinden gecelere uçtular;
Ebedî dakikalar karanlıkla kudurdu,
Onlar bir lâhza döndü, devran durdu.*

*Sevgiyi soyundular, şehveti giyindiler;
Sıtmalı gönülleri etlerini yakınca
Rüyalı bir kuyuya uça uça indiler.*

*Dişinin gözlerini cehennemler yaladı
Çarpık damarlarında kıskançlıklar akınca
Âşıkın kafasını bir anda parçaladı.
(Gündoğdu 1930: 4-5)*

Şinasi Gündoğdu'nun akrep anlatımından etkilenen son dönem şairlerinden Serkan Işın da Gündoğdu'nun şiirine ithaf eylediğini söylediğı *Akrep Dîvanı* adlı şiir kitabında kibirli ve tehlikeli bir akrebi kişileştirerek, kendi ağzından okuyucusuna dinlettirir. Yine karanlıklar içerisinde kendini bir ejderha kadar güçlü gören akreple karşılaşmaktadır. Şair, on iki nehir şiir ile akrebin kendisiyle yüzleşmesini anlatır. Akrep "*kabuğumdaki katmerle / geleceğe eğril(en), /ilmek ilmek zehriyle eskil bir geçmiş(ten)*" (Işın, Şiir 4, 2004: 7) beri var olan bir böcektir. Yani şiirde milyonlarca yıl öncesinden geldiğinin haberi verilmektedir. Bu kibirli, yalnız, ürkütücü, tehlikeli, acımasız, şehvetindeki "*karasüt*" sahip,

“celladı(n)ı tepesinde taşıyan” hayvanın özelliklerini şair mısralara döker. Şiir boyunca akrebin nasıl beslendiğinden nasıl yaşadığına, ne kadar dayanıklı bir hayvan olduğundan rengine, gözlerinin yok zannedilmesine kadar tüm ayrıntıları bulmak mümkündür:

*hüzün organım yok benim
taşların altında geceleri
kükürt yastıklarla döşemiş
aç, susuz top gibi kıvrılır
tetikte beklerim
ve şu ötüş bülbüldeki
işte ondaki hüznü
zehirli iğnemi böğrüne
sokup emerim
(Işın, Şiir 6, 2004: 9)*

Bu şiirle, Yeni Türk şiirinde akrebin şeklinden, yaşayışına, yaşayışındaki tavırlarından mizacına uyan ya da uydurulan özelliklere kadar her halinin konu edildiği tespit edilmiştir.

Serkan Işın'ın şiir kitabına adını verecek kadar akreple neden bir bağ oluşturulduğu tam olarak bilinmese de şiirlerinde akrep sembolüne bolca yer veren şairlerin bu ilgilerinin yaşadıkları coğrafyayla ilişkili olduğu düşünülebilir. Şinasi Gündoğdu Diyarbakır'da- ki Diyarbakır halkının akreple verdiği mücadele gazete arşivlerinde bulunmaktadır.²- savcılığı sırasında şiirini kaleme almıştır. Yine Yeni Türk şiirinde akrep sembolünü en çok kullanan Sezai Karakoç'un çocukluğunun ve gençliğinin akrebin yaygın olarak görüldüğü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde geçmiş olmasıyla (Tiken 2008: 164) tercihi arasında bir bağ kurulabilir. Bu açıdan bakıldığında şairlerin hatıralarında veya kültürlerinde yer alan akrebi şiirlerinde de işledikleri görülmektedir. Örneğin akreple beraber yaşamayı, mücadele etmeyi, zehirlenildiğinde ne gibi çarelere başvurulduğunu bilen Karakoç, çocukluk anıları arasında yer eden akrebi “Yaz”, “Hızırla Kırk Saat” vb. şiirlerinde dile getirir:

*... Yaz geceleri Yusuf'u tutun kuşlarını eritirdin
Kuşluklarda halamın bir vakit fazla namazından
Açardı gök sofrasını mucize annesi
Kadınları yalnız kadınları buluşturan akrebi
Parmakların ucunda emilerek alınan zehri*

² Bkz. Burhan Felek, “Büyükbabamın Anadolu'daki Atabeylikleri”, Taha Toros Arşivi.

-Hiç çatlatmamış dudakların aldığı zehri-
Ben hiç emmedim amma dudağında
Kaynar o yaz akreplerinin izi
Kelimelerime ve şiirime hep o
Çocukluğun zehri
Kurtaran zehir karışır
Tutkal gibi yapışır.
(Karakoç 2004: 149)

Akrebin; hatıralarında, düşüncelerinde ve duygularında ne denli etkili olduğunu şiirlerinde açıkça dile getiren şair, "Akrebin Ölümü" adlı şiirinde de yine tanık olduğu, belki de çocukluğunda sıradan bir hal alan, halkın akrep avını tüm gerçekliğiyle anlatmaktadır:

Yürüdü lambanın önünde durdu
Bir yaz gecesinin ay ışığında
Düşündü bu loş aydınlıklarda
Evlerin mahkûmu olmayı akrep
(...)
Geldi samyeli camlardan geçip
Üzümlerden incirlerden bir korku taşıyarak
Dondu akrebin zehri damarlarında
Karşısına dikilip durmuş bir insanoğlu
(Karakoç 2004: 452)

Şairler akrep sembolü ile sadece hatıralarında yer eden akrebe dair olaylardan bahsetmemiştir. Örneğin Nâzım Hikmet "Kemal Tahir'e Mektup" adlı şiirinde akrebi Diyarbakır'ı tanımlayan özellikler arasında sayar:

Malatya diyorum,
Senin çatık kaşlarından başka bir şey gelmiyor akla
Bursa'da kaplıcalar
Amasya'da elma
Diyarbakır'da karpuz ve akrep
(Hikmet 1992a: 187)

Yeni Türk şiirinde akrep sembolü daha çok zengin çağrışımlarla ve anlamı kuvvetlendirmek için yapılan benzetmelerle kullanılmıştır. Akrep 'gibi' edatıyla yan yana getirildiğinde benzetilen kişinin ya da mekânın daha çok kötü, fena, acımasız, sinsî, saldırgan, fesat vb. gibi yönleri ortaya konulmak istenmiştir. Yani akrepler

mitolojide, efsanelerde veyahut masalarda olsun değişmeyen bir şekilde kötüyü sembolize etmiştir. Kendinden önemlisini görmeyen bu hayvan, 'Kurbağa ile Akrep' masalından hatırlanacağı gibi kendisine yardımcı olup karşıya geçiren kurbağayı sokmaya kalkışacak kadar bencil ve kötü yüreklidir. İşte şairler de şiirlerinde kötüyü, can yakarı, günahkârı akreple sembolize etmeyi tercih etmiştir. Örneğin Ümit Yaşar Oğuzcan "Sana Bir Tanrı Getirdim" şiirinde ruhundaki kötülükle akrebin kuyruğunda biriktirdiği zehir arasında ilişki kurmaktadır:

*Bütün kötü yerlerde ben korkarım
Biliyorum
Bir hayvan leşiyim öleli kırk gün olmuş
Fabrika bacalarında bir kara dumanım
Zehrim akrep kuyruklarında
Kötüyüm sevmediğim kadar
Öyle fenayım
(Behramoğlu 2001: 74)*

Mehmet Akif Ersoy da "Acem Şâhı" adlı şiirinde karşısındaki kişinin çok fena, tehlikeli bir insan olduğunu anlatmak için akrebi, kötülüğü iyice pekiştirmek amacıyla da yılan sembolüyle birlikte kullanmıştır. Şiirlerde, Ersoy'da da görüldüğü gibi verilmek istenen kötülüğün ya da tehlikenin boyutunu ortaya koyabilmek adına yılan, çıyan vb. gibi hayvanlarla akrep sembolünün beraber kullanımı yaygındır:

*Çoktur bu rütbe dağ dağa bir kabza hâk için!
İklîler alan o muazzam Napolyon'un
Bir hufredir kazandığı şey. İşte bak onun
En son serîri makbere-i mâtemîsidir,
Akreplerin nedimi, yılanların enîsidir!
(Ersoy 2007: 71)*

Akrep sembolü yalnızca kötü insanı, saplantılı ruh halini, davranışlarını anlatmak için kullanılmamıştır. Bazen hayatın, şiirlerin insanlar üzerindeki olumsuz etkisi de akrebe benzetilmiştir. "Cemal Süreya'nın "Seviş Yolcu" ya da Sefa Kaplan'ın "Yol" adlı şiirleri bu kullanıma bir örnektir:

*Bir dostluk hastalığı senin şiirin
Sümbül diye genzine bastırırın akrebi
(Süreya 2013: 136)*

---

*Akrep, akşamı arşınlamakta şimdi
Hüzün tetik düşürüyor, mağrur ve ürkek
Ah, teke tek yaşanacak bir acısı bile.
(Kara 2014: 234)*

Akrep, şiirlerde nefret ve öfke duygularını da sembolize etmiştir. Sözelimi Tevfik Fikret “Hande-i Bûm”da yaşamaktan kaçış ve yaşama duyduğu nefreti anlatmak için akrep sembolünden yararlanmıştır. Şair, “*bir yığın haşerât*”, “*nice bin engerek, çıyan, akrep*” mısralarıyla II. Abdülhamit istibdadına duyduğu öfkeyi ve kötülüğü karanlığı çağrıştıran bu sembolle anlatmaktadır:

*Şimdi kumlarda bir yığın haşerât,
Nice bin engerek, çıyan, akreb,
-Hepsi meşbu-ı zehr-i kahr u gazâb-
Ediyor cüst ü cû-yı gıdâ-yı hayât
(Fikret 2004: 447)*

Yönetime, topluma ya da geçmişe yönelik eleştiri yapılırken kızgınlığı ifade etmek için akrep sembolünün kullanımına Tevfik Fikret’in “Hasbihâl” şiiri de örnek verilebilir. “Hasbihâl”in yer aldığı *Şermin*’de özlediği yeni insan tipinden bahsedilmektedir. Bu özlemine anlatırken geçmişi yine nefret bezeli sembollerle anlatarak, mazi düşünce dünyasında akreplerle çevrelenmiş mezar gibi korkunç, ürkütücü ve karanlık olarak kodlanmıştır:

*Mâzi, o bir definedir.
Onu biraz açsan fırlar
Birçok zehir hâtıralar
O mezarın çıyanları,
Akrepleri, yılanları
(Fikret 2004: 609)*

Ahmed Arif’in “Leylim-Leylim”inde de akrep, toplumsal aksaklıkların eleştirisinde kullanılır. Şair, hem yaşanan kötü manzarayı, hem de bu yaşananlar karşısında duyduğu öfkeyi anlatırken akrep sembolünden faydalanır:

*Leylim-Leylim dünyamızın yarısı
Al-yeşil bahar,
Yarısı kar olanda
Gene kavim-kardaş, can-cana düşman,
Gene yediboğumlu akrep,
Sarı engerek,*

Alnımızın aklığında puşt işi zulüm.
(Arif, 2008: 83)

Şairler, kimi zaman çaresizlik içinde ruhu sarmalayan huzursuzluklarını, rahatsızlıklarını anlatmak için de akrep sembolüne başvurmuştur. Abdurrahim Karakoç'un "Suları Islatmadım" ve "Hasan'dan Gelen Mektup" adlı şiirlerinde geçen akrep, şairin iç dünyasında yaşadığı huzursuzluğa işaret etmektedir:

*Ekinden umudu kestik;
Domuz bir değil, beş değil
Akrep dolu yorgan, yastık...
Bu iş bildiğin iş değil.*
(Karakoç, Hasan'dan Gelen Mektup, 1980: 10-11)

Şairler zaman zaman akrep sembolü ile kadın arasında benzerlik kurmuştur. Eski Türk şiirinde sevgilinin kıvrım kıvrım saçı, kâkülü, saçının rengi³⁻⁴ akrebe benzetilmiştir. Şiirlerinde akrep sembolünden sıklıkla yararlanan Sefa Kaplan'ın "Ebrû" adlı şiirinde akrep bu yönüyle yer almaktadır. Saçı akrebe benzetilen kadın, tehlikelidir. Hatta aşığı öldürme tehdidi bulunmaktadır. Bu yüzden şair "içimdeki akrebi çoktan çayırlara saldım" diyerek onun zehirli aşkıdan kurtuluşunu dile getirmektedir:

*sen,
güneşli'den kartal'a sürüklenen
bir servisin ön koltuğunda savursan da saçlarını
akreptir bu, gelip yıkar bir gün bütün inançlarını
iki omzunu ve bir göğsünü güneşe tutarsın
pendik civarındaki her cinayetin hesabı da
senden sorulur artık, kan yürür parmak uçlarına
içimdeki akrebi çoktan çayırlara saldım*

---

³ Eski Türk şiirinde akrep sembolü Ahmet Talât Onay'ın *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* adlı eserinde ayrıntılı olarak verilmektedir. (Ahmet Talât Onay'ın *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000). Amil Çelebioğlu'nun "Fuzûlî'nin Bir Beyti Üzerinde Bazı Düşünceler" adlı makalesinde bulunmaktadır.

⁴ Eski Türk şiirinde akrep sembolü Amil Çelebioğlu'nun "Fuzûlî'nin Bir Beyti Üzerinde Bazı Düşünceler" adlı makalesinde ayrıntılı olarak işlenmektedir. (Amil Çelebioğlu, "Fuzûlî'nin Bir Beyti Üzerinde Bazı Düşünceler", *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*. Ed. İsmail E. Eronsal, C. Ferrard ve C. Woodhead. İstanbul 1988, ss. 199-210).

---

yorgun cemseler kendi halinde bir mayın artık
(Kara 2014: 224)

Yeni Türk şiirinde akrebin çağrıştırdığı kadına farklı anlamlar da yüklenmiştir. Akrep-kadın ilişkisinde tehlike daha ön plana çıkmaktadır. Gece, ateş, zehirle beslenen kadın çok da tekin addedilmez. Sezai Karakoç, "III-Pişmanlık ve Çileler" adlı şiirinde akrebi bu manada kullanmaktadır:

Kadınları şarkılar geceler aydınlatır
Kadınları şarkılar akrepler aydınlatır
Kadınları şarkılar, zehirler aydınlatır.
(Karakoç 2004: 28)

Çeşitli çağrışımlara malzeme olan akrebin yaradılışından getirdiği, kendini çıkmaz bir tehlikenin içerisinde bulunduğu zaman ölüm fermanını ilan etmesi özelliği, şairlere ilham kaynağı olmuştur. Onların çaresizce, köşeye sıkıştırıldıklarında düşmanından önce iğnesindeki zehri vücuduna zerk ederek ölmesi, kimi şairlerin gözünde gururu simgelemiştir. Attila İlhan'ın "Kaptan 4" adlı şiirinde akrebin kendini sokarak öldürmesi davranışına telmihte bulunmaktadır. İlhan'ın "*ümitsiz akrebi*" aynı zamanda gururlu akrebidir. Şair, akrebin bu çağrışımıyla çaresiz kaldığı andaki kendine inancını dile getirmeye çalışmaktadır:

trenin barında alnımı yağmurlu camlara dayamak
küstah bir duble birayla karşılıklı oturup ağlamak
kalemimde mürekkep kalmıyor insanlar beni görmüyorlar

İnsanlar kendilerini kaybetmişler onlara acıyorum
Ümitsiz bir akrep gibi ben aynı zamanda mağrurum.
(Behramoğlu 2001: 37)

Akrebin intiharını kendi yaşadığı hadiselerle benzeterek dikkat çekici bir kullanım ortaya koyan şairlerden biri de Nâzım Hikmet'tir. Nâzım Hikmet "Cevap" adlı şiirinde uzun süredir içinde bulunduğu bir tartışmadaki hiddetini bu telmihle ifade etmeye çalışmıştır. Edebiyat dünyasında bilinen en şiddetli münakaşalardan biri Nâzım Hikmet, Hamdullah Suphi ve Yakup Kadri arasında geçmiştir. *Putları Yıkıyoruz No 1 ve No 2*'nin ardından Nâzım Hikmet'in hedefinde Hamdullah Suphi ve Yakup Kadri vardır. Yakup Kadri, yazdığı bir dizi makalede doğrudan şairin kişiliğine saldırmış '*Bunlar ipten ve kazıktan kurtulmuş kaşarlı sabıkalardır.*' ithamlarında

bulunmuştur. Hatta Yakup Kadri'ye göre Nâzım, Millî Mücadele yıllarında düşmana karşı çıkmaktan ürküp, Maarif Vekâleti'ni dolandırarak çaldığı parayla Karadeniz'i aşip Bolşeviklere ilhak eden bir vatansızdır (Toprak 2015: 35). İşte bunun üzerine ateş püsküren Hikmet, 1929'da yayınladığı "Cevap" şiirlerinden birinde Yakup Kadri'ye seslenirken akrep sembolü ile içindeki öfkeyi adeta kusar. Şair, sözleriyle Yakup Kadri'yi bir akrep gibi köşeye sıkıştırdığını söyler. Akrep, aynı zamanda düşmanı da sembolize etmektedir. Bu çıkmazdan intihar ederek kurtulmasını haykırır. "Kalem" ve "kuyruk" arasındaki benzetme de şairdeki tansiyonu anlatması bakımından dikkat çekicidir:

*Ben içirmek için sana
Kendi kara kanını,
Bir ateş çemberle çevirdim dört yanını
Sağa git
yok geçit
sola git yok,
ileri
geri
yok.
Kıvr kuyruk kalemini kalbine sok
Bir akrep gibi intihar et....
(Hikmet 1992b: 100-101)*

Akrebin kendini öldürmesi bazı şiirlerde psikolojik gerilimi sembolize etmesinden dolayı psikanalitik bir açıklama ile de izah edilmiştir. Hilmi Yavuz'un "Çöl Şiirleri" adlı şiirinde

*Akrebin zeval vaktidir, çöldür-
Bas bağına kısıkağı istersen öldür;*

...
Var oluş yavaş yavaş gömülür

*Kendine
(Yavuz 2008: 17)*

mısralarındaki akrep sembolü, bu şiirle psikolojik gönderme içerisinde kendine yer bulmakta ve şu şekilde izah edilmektedir:

"Akrep bilinçaltıdır, sinsidir ve fırsatını bulduğunda zarar verecektir. İd'in benliğe zarar vermemesi için etrafının kuşatılması gerekir. Akrebin etrafı ateşle çevrilirse akrep kendini öldürür. İd'in denetim altına alınmasıyla da varoluş kendi benine dönecektir ve

varlığının sahibi olarak onu sonsuzlaştırma gayesiyle devam edecektir (Aka 2012: 128)."

Akrep sembolü çok çeşitli ve zengin çağrışımlarla Nâzım Hikmet, Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu, Celal Sılay, Oktay Rifat, Sefa Kaplan gibi şairlerin mısralarında kullanılmış; zaman zaman alışılmamış bağdaştırmalarla, alışılmışın dışında kullanımlarıyla sembol farklı anlatımlarda ifade bulmuştur⁵.

Nâzım Hikmet'in "Dünyanın En Tuhaf Mahlûku" adlı şiirinde fırsatını bulduğunda düşmanını sokan, düşman, fesat çağrışımında değildir. Akrep, şairin bayraktarlığını yaptığı düşüncenin etrafında insanları bir araya getirmek için kullanılır. Çünkü "*akrep gibisin kardeşim*" diyen şair, zıtlıktan faydalanarak insanları kışkırtıp harekete geçirme arzusundadır. Kötü, korkutucu, ürkütücü, tehlikeli sıfatlarıyla nitelenen akrep, şairin kaleminde farklı bir çağrışım bulur. Bu kez, korktuğu için saklandığı karanlıklar içinde gizlenen bir acizdir:

*Akrep gibisin kardeşim,
Korkak bir karanlık içinde sin akrep gibi...*
(Hikmet 1996: 148)

Alışılmışın dışında benzetmeler içinde yer alan akreple, özellikle Cahit Zarifoğlu'nun şiirlerinde karşılaşılmaktadır. Zarifoğlu'nun kapalı, soyut ve anlaşılması güç, imge yüklü şiirinde akrep sembolü de nasibini almıştır. Örneğin "Salvo"da içinde bulunduğu çaresiz durumu, huzursuzluğu anlatabilmek için aykırı bir kullanım tercih edilmiştir:

*İkili altılı cam kenarlarını
Çeker toprak gibi üstümüze
Örneğin her gün gecenin aynısı acayip kollar
Sarıp sarmalayınca bizi
gözlerimize serilip akrep bezleri
göğüs boşluğumuzda evren bezleri
her noktasında ayağa kalkmanın bütün çeşitleri
bir bir susar.*
(Zarifoğlu : 26)

⁵ Bu bağlamdaki akrep sembolünün hikâye türündeki örneği Refik Halid Karay'ın Akrep adlı hikâyesinde kullanılmaktadır (Refik Halid Karay, *Gurbet Hikâyeleri ve Yer Altında Dünya Var*, Akrep, 15. Baskı, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 43-46).

Gözlerin üstüne kapanarak, gerçeği görmeyi engellediğini ve bundan ötürü doğan sıkıntıyı anlatmak için alışılmamış bir benzetme de Oktay Rifat'ın "Bir Öpüşün Dudağında Buluşmak" adlı şiirinde görülmektedir. Zarifoğlu'ndaki "akrep bezleri" örtüsü burada "akrep gibi gözlere" dönüşmüştür:

*Sizin gözleriniz akrep gibi kabuklu.
Sizin avucunuzda bir sofa var,
bir yatak var içinde, dolambaçlı bir merdiven*
(Rifat 1995: 27)

Akrep sembolünün alışılmamış çağrışımlar içerisindeki kullanımına Zarifoğlu'nun "Çölde Gizli Bezginler"iyle; "çağırmasız kır günlerini / zararsız akrepleri / uzunlamasına yaşayıp yatay bir çocukla kalkan" mısralarıyla "Sevmek de Yorulur" şiirini, "muşamba medeniyet! bahçeme akrep ekdim" mısrayla Sefa Kaplan'ın "Ülkemin Halleri (Yalın Hali)" ya da Celal Sılay'ın "Bir İskelet Canlandı" adlı şiirleriyle örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür:

*Bir akrebi andıran kaburga kemiklerim
Ağzımda söndürerek feryatlarını,
Kavuşarak koynuna
Çıtırdatmadan*

(Sılay 2000: 35)

Akrep sembolü, şiirlerin atmosferini anlatmada, hissettirilmek istenen duyguları daha da kuvvetlendirmek için de tercih edilmiştir. Mekânı tasvir etmede kullanılan akrep sembolüne karanlık, ağır havaların hâkim olduğu olumsuzluklar yüklenmiştir. Mekânın ne denli kötü olduğunu gösterebilmek için akreple çıyan, yılan gibi haşerat beraber kullanılmıştır. Örneğin Necati Cumalı'nın "Et ile Kemik" adlı şiirinde kalelerin, mahzenlerin yalnız ve ürkütücü yerler olduğu akrep ile güçlendirilmektedir:

*Solgun kalelerini
Demir parmaklıkları mahzen pencerelerin
Bir yılanın gömlek bıraktığı duvarda
Bir yaşlı kertenkele güneşlenirdi.
Karıncı dizeleri karafatmalar, akrep, çıyan*
(Cumalı 1983: 201-202)

Sezai Karakoç'un "Karabasan" adlı şiirinde ise gördüğü rüyada mekânın korkunçluğunu artırmakta, gerilim yaratmaktadır.

Çölün diğer hayvanları ile beraber akrep ve çıyanlar karabasan misali rüyanın kâbusa dönüşmesine neden olur:

*Kendini kaybedip Kays boydan boya yere serildi
Ruhu Arş'ın perdesi gibi sonsuza kadar gerildi
Bir düş gördü yarı uyur yarı uyanık
Babası konuşuyordu kıpkızıl kana boyanık
Kartallar ve kurtlarla dev gibi yılanlarla
Kırkayaklar kumkumalar akrepler ve çıyanlarla*
(Karakoç 2004: 552)

Bir tabiat unsuru olarak şiirlerde geçen akrep, Ömer Faruk Toprak'ın "Susan Anadolu", Abdülhak Hamit Tarhan'ın "Makber", Ahmet Kutsi Tecer'in "İstek Kıvılcımı" vb. gibi şiirlerinde görüldüğü üzere şiir mekânının bir dekoratif unsuru olarak kullanılır. Bu unsur karanlığı, pusu, kavurucu sıcaklığın ruh üzerindeki sıkletini, korkuyu, tiksindirici yerleri, ürkütücü mezarlıkları ya da tehlikeli izbe ve virane yerleri çağrıştırmaktadır. Dikkat çekildiği üzere dekoratif bir unsur olarak kullanıldığında bu sembol yalnız bırakılmaz. Diğer korkutucu ve tehlikeli hayvanlarla birlikte verilerek okuyucuya bu atmosfer geçirilmek istenir.

Akrep sembolü, doğu kültürünü anlatmak için de kullanılmıştır. Sezai Karakoç'un "Ötesini Söylemeyeceğim" adlı şiirindeki akrep sembolü ile Doğu ve Batı kültürü kıyaslanmaktadır. Şiirde matmazel, akreple karşılaştığında ne yapacağını bilmez. Şaire göre akrep Doğu'ya ait bir dünyanın canlısıdır. Doğu'da yaşayan biri akreple nasıl muhatap olacağını bilirken; Batılı kadın ne yapacağını bilemez ve akrep onu sokar. Akrebin bu açıdan kullanılması sembole farklı bir yön katmıştır:

*Bizim evin her tarafı tahtadandır
Ayrıca matmazelin üzerine
Bir akrep atabileceğimi de düşünün
Tam karnının beyaz yerinden tutarsanız bir şey yapmaz
Ama onu matmazel bilmez ki o tam kuyruğundan tutar.*
(Karakoç 2004: 48)

Sefa Kaplan'ın "Esatir" adlı şiirinde de akrep Doğu'ya ait bir hayvan olarak gösterilmektedir. Ama şair burada Doğu'yu eleştirmek için akrebi kullanır. Şaire göre geri kalan Doğu medeniyetinin kötü gidişatı akrep sembolü ile verilmek istenmiştir:

*doğu'nun cinnetleri, akrep, hendese, kabir
ipeğin yırtılışı gibi sessiz nihavent*

*bir cinâyet, yankısını aşkın
tutup götürecektir...*
(Kara 2014: 193)

Şiirlerde akrep sembolü, tasavvufla da ilişkilendirilmiştir. Günah, kesret, varlık-yokluk, nefsin mücadelesi gibi manevî unsurlarla akrep arasında kurulan bağ Yeni Türk şiirinde de sıkça görülmektedir. Mevlânâ nefsi ‘akrebin iğnesi’ ve ‘yılanın zehirli dişi’ne benzetmektedir. Nasıl ki iğnesi çıkarılmış bir akrep veya zehirli dişi çıkarılmış yılan öldürmekten kurtulursa terbiye edilmiş bir nefsin sahibi de ahirette cezadan kurtulur. Baş kesmek nedir? Dünyada nefsi öldürmek, nefsin dileklerini terk etmek. Bu da öldürmekten kurtulsun diye akrebin iğnesini çıkartmak gibidir (Çatak 2012: 96).

Akrep sembolü ile ruhun nefis mücadelesi çağrışımı Necip Fazıl’ın şiirlerinde görülmektedir. Örneğin şair “Çile” adlı şiirinde bu düzlemde verdiği mücadelede çektiği çileyi, eziyeti akrebin onun ruhunu sokmasıyla ifade etmektedir. Öyle ki akrep sadece bir kez değil, defalarca bunu yaparak ruhunda nokta nokta izler bırakmıştır. Bu kullanımla şair yalnızca nefsiyle verdiği mücadeleye gönderme yapmaz. Fikir ve tefekkür de Necip Fazıl’ın kaleminde bu sembolde anlam bulmuştur. Aslında yıllardır onun kafasını kurcalayan, tırmalayan “zihnini akrebin kiskacında” sıkı, daraltan “Çile ve Ben”de de dile getirdiği gibi “bir akrep” olan fikirleridir. Ki bu zehirli fikirlerin yarattığı işkence “ateş”ten, “cimbız”dan da yakıcıdır:

*Akrep, nokta ruhum sokmuş,
Mevsimden mevsime girdim böylece
Gördüm ki, ateşte, cimbızda yokmuş,
Fikir çilesinden büyük işkence*
(Kısakürek 1979: 15)

Taha Akyol, “Çile yahut Zehirli Kıymık” adlı bir yazısında şairin “Sakarya Türküsü”nde de dile getirdiği ruhun kendini “akrebin kiskacında” hissetmesini, fikirlerini neden can yakan ve ürkütücü bir sembolle anlatmayı tercih ettiğini şöyle izah etmektedir:

*“Çile’yi beden ızdırabı sananlar, üstadın bu tür ızdıraplarını
onun mücadele ve hapisane hayatına bağlayabilirler. Hâlbuki hiç
ilgisi yok. Üstadın asıl çilesi, kendi beynindeki ‘hafakan’ların,
‘burgu’ların, ‘zehirli kıymık’ların, ‘beyne dökülen kezzaplar’ın, ‘beynin
zonk zonk sızlaması’nın, ‘akreplerin ruhu deşmesi’nin adıdır.
Hapishaneye düşmenin tefekkür çilesinin ihtişamına göre payı hiçtir.
‘Ham softa kaba yobaz’ beyninde hiçbir akrep sokmasını yaşamadan,*

beyni zonklamadan, gözyaşı dökmeden 'hakikati', 'şe'niyet'in kaba çizgilerinde bulduğunu sanan bir idraksizlik örneği... (Akyol 1983: 83)"

Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Arvâsî ile tanışmasının ardından çilesi biraz olsun dinmeye başlamıştır. Şair, fikirlerinin ruhunu deşmesinden kurtuluşunun müjdesini "Seyyid Tâhâ'yı Ziyaret" adlı şiiriyle dile getirirken de yine akrepten faydalanmaktadır:

*Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden
Kurtuldum akreplerin ruhumu deşmesinden
(Kısakürek 1997: 305)*

Mürşid-i kâmil olma yolunda akrebin kıskaçları, iğnesi nefisle mücadelenin, dayanılmaz bir hal alan fikirlerin anlatımında kullanılırken, kimi zaman "akrebin ısırtığı" da manevî anlamda uyanışa işaret etmiştir. Hüseyin Ferhad'ın "'Sonsuz Dönüş' Nietzsche'nin Zerdüş'tü Anlatıyor" adlı şiirde akrebin kıskaçları ya da iğnesi değil, ısırtığı ruhun eziyetini anlatmaktadır. Şiirde mezarlıktan geçmekte olan ateistin akrep tarafından 'yüreği'nden ısırtılması dikkat çekicidir. Akrep iki yönüyle kullanılmıştır. İlkinde mezarların ürkütücü atmosferini pekiştirecek şekilde, diğesinde ise "kırmızı bir akrep ısırdı yüreğimi" alışılmamış bağdaştırmasıyla manevî anlamdaki bir göndermeyle kullanımıdır. Mezarlık hayatın değişmez gerçeği ölümü, ahireti ifade etmektedir. Oradan geçerken akrebin acıtışını yüreğinde duyması manevî anlamda kendine gelişin işaretleridir denilebilir:

*Dirgen uçlu bir tarak
takıldı saçlarımda
Bir tanrıtanımaz olarak
dedim: "Kulkuvalda kulkuvalda!"*

*Kırmızı bir akrep
Isırdı yüreğimi
Mezarlığın oradan geçiyordum, Karşı-yaka'dan
Durdurdu beni bir parmak imi.
(Behramoğlu 2001: 540)*

Sezai Karakoç'un "1. Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine" adlı şiirinde de akrep maneviyatla ilgili bir durumu işaret etmektedir:

*Ah uzatma dünya sürgünümü benim
Nice yorulduğum ayakkabılarımdan değil
Ayaklarımdan belli
Lambalar eğri*

Aynalar akrep meleği
(Karakoç 2004: 431)

Aynalardaki “akrep meleği” alışılmamış bağdaştırmasıyla şair, öncelikle ayna-akrep ilişkisine dikkatleri çeker. Klâsik şiirde ayna pek çok anlama gelmekle birlikte tasavvufî bir mahiyet de taşımaktadır. Tasavvufta her şey zıddı ile kâim olduğu için Vücûd-ı Mutlak’ın zıddı olan adem-i mutlak bir ayna olarak düşünülür. Adem-i mutlak müstakil bir mevcudiyete sahip olmayıp aynada görünen bir hayal gibidir. Aynada akseden eşya bir gölgeden ibarettir. Allah bir an tecelli etmemeyi murad etse bütün mümkinât ve mezâhir ortadan kalkar. Nitekim Allah insanı bir ayna olarak yaratmıştır. Onda zatının güzelliğini seyreder (Pala 1989: 63). Şiirde eğri lambalarla aydınlanan ve “akrep meleği”nin aksettiği aynada bir huzursuzluk görülmektedir. Güzeli, doğruyu, tasavvufî açıdan da arı gönlü temsil eden ayna, karanlığı, kötülüğü çağrıştıran akreple sembolize edilerek, beyazın içine karışan siyahı ifade etmektedir. Yani akrep, her ne kadar “melek” gibi iyiyi çağrıştıran bir sembolle kullanılsa da ortaya çıkan paradokstan kötü, fena ima edilir.

Akrep sembolü maddî ve manevî unsurları anlatırken her zaman kötüyü, fenayı çağrıştırmıştır. Bazı mitoslarda koruyuculuk görevi üstlense de ona bu görev ürkütücü olduğu için verilmiştir. O zehirli, sinsi bir hayvandır. Sezai Karakoç’un “Hızır ile Kırk Saat” adlı şiirinde dile getirildiği gibi “şekere alışmış akrebi öldürmezsen / şekerden zehir yapacaktır” (Karakoç 2004: 205).

Akrep sembolü, astrolojik bir unsur olarak da şiirlerde kullanılmıştır. Eski Türk şiirinde ayın akrep burcunu gösterdiği zamanlarda “Zülfünde görüp haddini dil gitmemek ister/Meh varcağız akrebe sefer olmaz ey dost” beytinde Sâdî-i Cem’in ifade ettiği gibi sefere çıkmak uğursuzluk olarak görülürken, bu duruma farklı perspektiflerden bakanlar da olmuştur. Örneğin bilimle uğraşmak, yazı yazmak, büyük kişileri görmek iyiye yorulmuş ya da Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın da belirttiği üzere bu vakitte uzlete çekilip kötülüklerden arınma anı olarak gösterilmiştir (Solmaz 2005:140). Ancak akrep burcu ayının, temsil ettiği vakte yüklenen olumsuz anlamlar Yeni Türk şiirinde pek kullanılmaz. Örneğin Melih Cevdet Anday’ın “Gökyüzü Haritası”nda olduğu gibi astrolojik bir unsura işaret edilmektedir:

*Bana bak ölümsüz ruhum
Ben ölürsem, kulağında olsun,
Sakin sen gökyüzüne çıkma*

*Büyükayı, Küçükayı
Akrep, yılan, çıyan
Öküz, boğa...
Hepsi yukarda
(Fuat 2017: 98)*

Sezai Karakoç'un "Arayışlar" şiirinde ise bu burcun en tipik özelliği olarak gösterilen kıskançlığa gönderme yapılmaktadır:

*Erimiş menekşelerden yılmışım
Bilgisiz pazıların ürküttüğü
Yılanlarca, akreplerce
Dişlenmiş kıskançlığın arasında
(Karakoç 2004: 329)*

Akrep zehrinden kurtulmayı ya da korunmayı şairler 'şerbetlenmek, 'tiryâk' ve 'zümrüt' mazmunlarıyla Eski Türk şiirinde kullanmıştır. Bu mazmunlara zaman zaman Yeni Türk şiirinde de yer verildiği görülmektedir. Ahmet Talât Onay mazmunları şu şekilde izah etmiştir:

"Dilimizde bir şerbetli tabiri vardır ki, muafiyet kazanmış kişilere söylenir. Mikroplardan, hastalıklardan tehaffüz için serum şırınga etmek bir nev'i fennî şerbetlenmektir. Yılan, akrep gibi zehirli hayvanların sokmaması için 'ocak' olanlar okuyup üfleyerek şerbetlerler (Onay 2000: 425):

*Devâ verir maraz-ı kalbe mürşid-i kâmil
Ledûğ-ı akrebi izni olan yalarsa savar
(Trabzonlu Hilmi)*

Tiryâk ise Yunan hükemâsından Mitridat'ın ihtira ettiği farz olunan macundur. Yılan ve akrep sokmasında vücuda giren zehirlerin define kullanılan panzehirdir (Onay 2000: 442):

*Velî tiryâk ile bir idi ol leb
Hemân bîhûş olurdu mâr u akreb
(Zâtî)*

Sezai Karakoç'un "Arayışlar" ve "Gül Muştusu VIII" adlı şiirlerinde de akrebin ölümcül zehri karşısında geçmişten gelen önlem "şerbetlemek" ve "tiryâk" ile dile getirilmiştir:

*Şerbetliyiz küçük ölümlere akrepten gelen
Kırkayaktan ve yilandan yükselen
(Karakoç 2004: 324)*

“Gül Muştusu VIII”nde tiryâk “*diriliş şarabı*”dır. Onu içerek akrep ve yılanla sembolize edilen kötülüklerden, düşmanlardan korunulacağına işaret edilmektedir:

*Ey gül sen bahar yağmur karışan
Diriliş şarabı olursun bize
Ölüp de dirilmiş çocuklar oluruz biz
Seni kana kana bahar bardaklarından içince
Seni içtik yılan ve akrep yaklaşmaz bize*
(Karakoç 2004: 329)

Tehlikeyi çağrıştıran akrep motifine, ürkütücü özelliğinden ötürü bulunduğu yeri koruduğu inancı yüklenmiştir. “*Bu motif şeytanın ruhunu temsil etmektedir. Bir efsaneye göre akrep şöyle der: Ben ne doğal bir ruhum, ne de şeytan. Bana dokunan herkese ölüm getiririm. İki boynuzum, bir kuyruğum var. Boynuzlarımın adı acımasızlık ve nefret; kuyruğum ise hançerdir. Ben sadece bir kez doğururum. Diğer yaratıklarda bereket işareti olan doğum benim için bir ölüm işaretidir*” (Erbek 2006). Her an öldürmek üzere bekleyen akrep, kötü niyetin ve kavganın simgesidir. Doğu medeniyetlerindeki akrep motifi şiirlerde de yer almıştır. Örneğin Karakoç’un “Köpük”ünde Asur’lardan kalma bir motif kullanılmaktadır:

*Her şey Asur’du
Rap rap rap
Duvarda bir satrap
Tavanda bir akrep
Rap rap rap*
(Karakoç 2004: 129)

Karakoç’un bir diğer şiiri “II.-Simya” adlı şiirinde ise Mısır medeniyetinden kalma motife gönderme yapılmaktadır:

*Firavun saltanatı firavunlar sanatı
Ve firavun saati bir kent ördü çevrende
Güler yüzlü yılanlar ve akrepler ülkesinde
Sen güller ve inciler içinde kaldın yine*
(Karakoç 2004: 439)

Akrep-saat, akrep-zaman ilişkisi de akrep bağlamında ele alınabilecek bir başka konudur. Soyut olan zamanı somutlaştıran nesnelere saatler. Ancak saatlerin aktığını gösteren kadrana niçin akrep, dakikaların geçtiğine işaret eden kadrana ise yelkovan

dendiğinin tatmin edici bir açıklaması yoktur. Sadece bazı yerlerde kısa çubuk olarak bir benzerlik ilişkisi kurulduğu yönünde açıklamalar vardır. Geçen zamanı sembolize eden akrep, Enis Batur'un "Sıcak Kan", Cemal Süreya'nın "Ahmet Köksal İçin", Sabri Esat Siyavuşgil'in "Saat Kulesi ve Kargalar", Cahit Zarifoğlu'nun "Şan-7", Turgut Uyar'ın "Vaktin Çağrısı" ya da Necip Fazıl'ın "Zaman" vb. gibi şiirlerinde yer almaktadır. Listeyi daha da uzatmak mümkündür. Bu şiirlerde beklenenin gelmemesi, zamanın geçmeyişi ve daha çok ruhun hezeyanda olduğunu anlatmak için şairler saatlerle göz göze gelmiş ve oradaki saat işçilerini şiirlerinde görevlendirmiştir. Ancak yukarıda sayılan şiirler arasındaki Necip Fazıl'ın felsefi düzlemde ifade bulan "Zaman" şiiri oldukça dikkat çekicidir.

Necip Fazıl şiirinde zamanın mahiyetini aramaktadır. Zaman nedir? Ona göre zaman "su, kuş, iniş, çıkış, ses, zifir-kabir arasında bir yer, hırsız, azabın sonsuzluk şarkısı, aleve dönen nokta, beyninde bir güve"dir. Aynı zamanda da "zamanın çarkı"dır. Akrep ve yelkovan zamanın işlediğini gösteren bu iki alet, hem varlığın nabzında atmakta, hem yokluğun ağzında durmaktadır. Şair, akrep-yelkovan ile varoluşu sorgulamaktadır. Bilge Ercilasun "Necip Fazıl ve Zaman" adlı yazısında akrep-yelkovan ile varlık-yokluk ilişkisini şu şekilde izah etmektedir:

"Akrep ve yelkovan, zamanı müşahhaslaştıran şeylerdir. Zamanın kendisi görünmez ama onun varlığını ve durmadan ilerlediğini gösteren iki alet vardır elimizde: akrep-yelkovan... Bunlar varlığın nabzında, yokluğun ağzındadırlar. Bu misralar adeta saatin tik taklarıdır. Zamanın yeknesak, düzenli, şaşmaz bir şekilde akışını gösterirler. Zaman kavramı, şairin zihninde de, akrep ile yelkovan gibi dönüp durmakta onun beynini kemirmektedir (s. 91-92)":

*Nedir zaman, nedir?
Bir su mu, bir kuş mu?
Nedir zaman, nedir?
İniş mi, yokuş mu?
(...)
Akrep ve yelkovan,
Varlığın nabzında
Akrep ve yelkovan
Yokluğun ağzında.*

*Zamanın çarkları
Siz yürütüyor
Zamanın çarkları*

Beni öğütüyor

(Kısakürek 1997: 207-208)

Saatin kadranı “akrep”, görevi gereği saatlerin ilerleyişini gösterse de yine de çok olumlu çağrışımlara neden olmamış gibidir. Mitolojilerdeki gibi korkutucu ve dolayısıyla koruyucu vazifesi olmasa da, kıskaçları ve kuyruğu alınmış zararsız, tehlikesiz, kısacık bir çubuk olsa da hatta kimi zaman zarif işçiliklerin elinden çıkan zarafetiyle dursa da geçmişle gelecek arasında anı gösteren bu kısa çubuk, şairlerin mısralarında olumlu göndermeler için kullanılmamıştır. Geçen saatler geçip giden ve durdurulamayan zamanı, ölümü, yokluğu, acıyı, varlığın nedenini ve karşılıksız bırakılan soruları hatırlatmıştır.

III. Sonuç

Taramalar sonucunda elde edilen yaklaşık seksen şiirle, Yeni Türk şiirinde akrep sembolünün hangi çağrışım daireleri içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Öncelikle hayvanın ekolojik sistem içerisinde yaşayışının şairlere ilham kaynağı olduğu görülmüştür. Akrep, şiirlerde daha çok mekân ve kişilerin anlatımında olumsuz çağrışımlar yaratan bir sembol olarak kullanılmıştır. Bu sembol daha çok mekânların karanlık, ürkütücü, tiksindirici, viranelik yüzünü; insanların sinsisi, kötü, tehlikeli yönünü, öfkesini, nefretini anlatabilmek için tercih edilmiştir. Türk şiirinin çok sık kullanılmayan bu sembolü, çeşitli çağrışımlarla en çok, yoğun imgelerle kurulu Sezai Karakoç’un mısralarında işlenmiştir.

KAYNAKLAR

AKA, Nilüfer, (2012). “Hilmi Yavuz’un Çöl Şiirleri’nde Varlık Sorgulaması”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 8: 123-144.

AKDEMİR, Hikmet (2008). “Kur’an Açısından Ekolojik Denge ve Avlanmak”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 20: 193-200.

AKYOL, Taha (1983). “‘Çile’ yahut ‘Zehirli Kıymık’”. *Türk Edebiyatı Dergisi*. 117: 82-85.

ANDREAS, Tietze (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. Cilt 1. İstanbul: Simurg Yayınları.

ARİF, Ahmed (2008). *Hasretinden Prangalar Eskittim*. İstanbul: Metis Yayınları.

BEHRAMOĞLU, Ataol (2001). *Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1-2*. İstanbul: Sosyal Yayınları.

BİLGİLİ, Nuray (2015). "Akrep ve Akrebin Kalbi olan Türklerin Savaş Yıldızı Antares".

<http://www.turkkozmozlojisi.com/2015/11/akrep-ve-akrebin-kalbi-olan-turklerin.html>. 26 Aralık 2017'de erişilmiştir.

CAN, Şefik (2017). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

CUMALI, Necati (1983). *Bütün şiirleri I*. İstanbul: Yazko.

ÇATAK, Adem (2012). "Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Nafs Kavramına Getirdiği Metaforik Yaklaşımlar". *Türkiyat Araştırması Dergisi*. 48: 71-102.

ÇELEBİOĞLU, Amil (1988). "Fuzûlî'nin Bir Beyti Üzerinde Bazı Düşünceler", *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*. Ed. İsmail E. Eronsal, C. Ferrard ve C. Woodhead. İstanbul.

ERBEK, Mine (2006). "Çatalhöyük'ten Bugüne Anadolu Motifleri" http://dipnotkitap.net/deneme/anadolu_motifleri.htm, 26 Aralık 2017'de erişilmiştir.

ERCİLASUN, Bilge (1983). "Necip Fazıl ve Zaman". *Türk Edebiyatı Dergisi*. 117: 90-92.

ERSOY, Mehmet Akif (2007). *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul.

ERTAN, Mehmet Emin (1989). Fuzûlî Divanı'nda Hayvanlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ESTİN, Colette ve LAPORTE Héléne (2002). *Yunan ve Roma Mitolojisi*. Çev. Musa Eran. Ankara: Tübitak Yayınları.

FUAT, Memet (2017). *Türk Yazınından Seçilmiş Çocuklar İçin Şiirler*. İstanbul: YKY.

GÖREN, Sani (2010). 17. Yüzyıl Şairlerinden Fehîm-i Kadîm, Âşık Ömer ve Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Hayvanlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

GRAVES, Robert (2010). *Yunan Mitleri*. Çev. Uğur Akpur. İstanbul: Say Yayınları.

GÜNDOĞDU, Şinasi (1930). *Akrep*. İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası.

HANSEN, William (2017). *Yunan ve Roma Mitolojisi*. Çev. Ümit Hüsrev Yolsal. İstanbul: Say Yayınları.

İŞİN, Serkan (2004). *Akrep Divanı*. Zinhar.com şiir kitapları.

KARA, Aydoğan (2014). 1980 Kuşağı Türk Şiirinde Poetik Bir Yönelim Olarak Gelenekçilik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KARAKOÇ, Abdurrahim (1980). *Vur Emri*. Ankara: Ocak Yayınları.

KARAKOÇ, Sezai (2004). *Gün Doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.

KARAY, Refik Halit (2011). *Gurbet Hikâyeleri ve Yer Altında Dünya Var*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

KIRCA Erdem, Özge (2015). Kırğız Destanlarında Hayvan Motifleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KISAKÜREK, Necip Fazıl (1997). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

KÖSE, Sibel (2009). 16. Yüzyıl Şairi Zâtî'nin Gazellerinde Hayvanlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MOLLAİBRAHİMOĞLU, Çiğdem (2008). Anadolu Halk Kültüründe Hayvanlar Etrafında Oluşan İnanç ve Pratikler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NECATİGİL, Behçet (1957). *Küçük Mitologya Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınevi.

ONAY, Ahmet Talât (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

PALA, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

RAN, Nâzım Hikmet (1992a). *Kuvâyi Milliye*. İstanbul: Adam Yayınları.

----- (1992b). *835 Satır*. İstanbul: Adam Yayınları.

----- (1996). *Şiirler 4*. İstanbul: Adam Yayınları.

RİFAT, Oktay (1995). *Denize Doğru Konuşma*. İstanbul: Adam Yayınları.

SILAY, Celal (2000). *Hüsran Filizleri-Toplu Şiirler-*. Haz. Doğan Hızlan. İstanbul: YKY.

SOLMAZ, Süleyman (2005). "Divan Şiirinde Sefer". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 17: 133-145.

SÜREYA, Cemal (2013). *Sevda Sözlere*. İstanbul: YKY.

TANPOLAT, Cansu (2016). Doğu ve Batı Kültürlerinde Başlıca Hayvan Mitleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tevfik Fikret, (2001). *Bütün Şiirleri*. Haz. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin. Ankara: TDV Yayınları.

TİKEN, Servet (2008). "Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kültürel Bir Sembol: Akrep". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 37: 159-172.

TOPRAK, Zafer (2015). "Nâzım Hikmet'in 'Putları Kırıyoruz' Kampanyası ve Yeni Edebiyat". *Toplumsal Tarih Dergisi*. 261: 35.

YAVUZ, Hilmi (2008). *Çöl Şiirleri*. İstanbul: Varlık Yayınları.

ZARİFOĞLU, Cahit (?). *Tüm Şiirleri*. Haz. Sefa Arslan. ?.

